

*Jan Kapras:*

## Zemská zřízení opolsko-ratibořské a těšínské.

### I. Recepce českého práva v Horním Slezsku.

Horní Slezsko spolu s ostatním Slezskem mělo druhy své slovanské právo domácího původu, jak si ho vytvořily slovanské kmeny na Odře usazené. Právo to pozdějším politickým příslušenstvím Slezska k Polsku nabylo převahou poiského rázu. V době státní samostatnosti slezské, ve XIII. století, přišlo do Slezska s tehdejší kolonisační právo saské, a to takovou měrou, že nejen zvláštní práva, nýbrž i zemské právo stalo se ve Slezsku převahou saským.<sup>1)</sup> Při tom byl však jistý rozdíl mezi Slezskem Dolním a Horním. Slezsko Dolní většinou zgermanisované stalo se v zemském právu vůbec zemí saského práva, jen nepatrně modifikovaného starými obyčejí polskými. Horní Slezsko však převahou slovanské, třeba s německým nátěrem, vytvořilo směšninu práva saského s domácím právem slovanským.

Tato zvláštnost Horního Slezska způsobila, že, když ve válkách husitských český živel mohutně vzkypěl, rozpětí jeho zasáhlo Horní Slezsko a našlo tam ohlasu nejen v českém úředním jazyku, nýbrž i v recepci českého zemského práva. Celé téměř Hor. Slezsko, to jest Těšínsko, Opolsko-Ratibořsko, Osvětimsko-Zátorsko i Sěversko stává se územím českého práva zemského.<sup>2)</sup> Z Moravy a Opavska přejímají se česká zařízení právní a české zásady právní již v druhé polovici XV. století a v XVI. století jest tento vývoj poprvé jasně patrný ve velkém privilegii knížectví Opolsko-Ratibořského z roku 1531.<sup>3)</sup> Na jeho základě vzniká pak první hornoslezské zřízení pro totéž knížetství roku 1562 (viz níže). Zásady jeho značnou měrou přejímá veliké privilegium těšínské z roku 1572<sup>4)</sup> a zřízení zemské pro totéž knížetství z roku 1573 (viz níže).

<sup>1)</sup> Meister, Ueber Aufnahme des Sachsenrechtes in Schlesien 1808, str. 136.

<sup>2)</sup> Kapras, Právní dějiny zemí koruny České I (1913) str. 20; Z dějin Českého Slezska 1922, str. 104.

<sup>3)</sup> Kapras, Veliké privilegium knížetství opolsko-ratibořského, Sborník v. pr. a st. XII.

<sup>4)</sup> Kapras, Privilegia těšínská z roku 1498 a 1572, Věst. Mat. Opav. XX.

Strážcem nového vývoje právního stávají se zemské soudy, zřízené po vzoru česko-moravsko-opavském. Jejich knihy<sup>6)</sup> ukazují nám, jak daleko recepce práva českého i do podrobností pronikla. Bohužel jsou zachovány z nich jen trosky: opolsko-ratibořské od roku 1558, těšínské 1565, severšské 1453, osvětímské 1440, zátorské 1490. K nim nutno připojiti také matriky knížecí kanceláře, které v tomto obvodu vykonávaly funkce českých desk zemských: opolské 1523, opolsko-ratibořské 1532 a těšínské 1549.<sup>6)</sup>

Je zajímavo, že recipované právo české drželo se v knížetstvích Osvětímsko-Zátorském a Severšském i tehdy, když všechna tato knížetství se dostala do Polska. Teprve roku 1564. zvláštním ujednáním mezi stavy osvětímsko-zátorskými a sněmem polským provedeno nahrazení dosavadního českého práva právem polským.<sup>7)</sup>

V ostatních knížetstvích hornoslezských vzdorovalo české zemské právo i přívahu absolutismu pobělohorského, jehož jediným důsledkem bylo užívání římského práva jako pramene podpůrného.<sup>8)</sup> Rozdělení Horního Slezska mezi Prusko a Českou korunu způsobilo, že další vývoj dál se pak v obou těchto částech různě; v pruské části pruské zákonodárství jen v určitých oborech nahrazovalo staré právo, v české části tvrdá ruka rakous-

<sup>5)</sup> Knihy opolsko-ratibořské: Böhme, Geschichte des opplischen Landesarchivs v. diplomatische Beiträge II. (1771) 89—90. — Kapras, Zemské knihy opolsko-ratibořské, Čas. čes. mus. 1907. — Knihy těšínské: Čelakovský, Těšínské knihy, Práv. dějiny 2. vyd. str. 260. — Kapras, Zemský soud a zemské knihy těšínské, Čas. čes. mus. 1909. — Knihy osvětímsko-zátorské: Bostel, Sądownictwo ziemskie oswiecimskie i zatorskie 1440—1565, Przewodnik naukowy i literacki 1888. Kutrzeba, Prawa, przywileje, statuty i lauda księstw. Osw. i Zat., Arch. kom. praw. IX. 1913. — Knihy severšské: Kutrzeba, Utrój sądowny księstwa siewerskiego, Przegl. prawa i admin. 1901; také Studya do historii sądownictwa w Polsce I. 55. — Dále všeobecně: Kapras, Oberschlesische Landbücher, Z. Geschichte Schlesiens XLII.

<sup>6)</sup> První dvě knihy těšínské z let 1549—1623, které znal ještě D'Elvert a Sláma, jsou však dnes ztraceny.

<sup>7)</sup> Akta o tom v Balzerově Corpus iuris Polonici I. 3. (1806).

<sup>8)</sup> Stylo-Westarp, Das Provinzialrecht von Niederschlesien, nebst einer Uebersicht des Oberschlesischen Provinzialrechts, 1830, str. 543 a n.

kého centralismu v krátké době shladila české právo i v Horním Slezsku úplně se světa.

## 2. Zřízení Opolsko-ratibořské.<sup>9)</sup>

Na sněmě v Opolí, konaném na den sv. Michala (29. září) roku 1561, zvolena byla komise stavovská,<sup>10)</sup> složená z hejtmána knížetství pana Jana z Oppersdorfu na Dubu a Frydsteinu, dále i pána (p. Václava z Choltic, na Pšově), 3 prelátů (kněze Martina, děkana kostela sv. Kříže v Opolí; kněze Jana z Příšovic, kanovníka téhož kostela; kněze Joachyma Svinky, kanovníka téhož kostela) a 7 rytířů, přísedících soudu zemského, mezi nimi sudího a kancléře knížetství (Jiřík Zyrovský z Zyrové na Kotulinách, sudí; Mikuláš Lesotka z Steblova, na Blažejovicích, kanclér; Václav Navoj z Dulného na Dívkovicích; Jan Zyrovský z Zyrové na Štěpanovicích; Václav Vraninský z Vranína na Lubovicích; Jan Kokoř z Kamene na Kamenci; Václav Cibulka z Litultovic na Šynvaldu). K nim pak přidáni ještě rytíři, jeden z Opolska (Jan Zyrovský z Zyrové na Poluvsí), dva z Ratibořska (Kašpar Vyškota z Vodník na Kravaři; Šebestian Rejzvic z Kadeřína na Petrovicích), dva z Hlohovska (Šebestian Štolc z Gostomky na Rostochově; Kryštof Varkoc z Nobšic na Zvěstovicích), jeden ze Střelecka a Slavětinska (Jan Lesotka z Steblova na Vlích Loukách), dva z Kozelska (Jan Předbor z Velikých Pamiův a na Naceslavlkách; Jakub Hošek z Belku na Mazurově), jeden z Tošicka (Jan Stařinský z Bytkova na Tiachovicích, hejtman kraje tošec.), jeden z Lublinska (Jan Košembor z Skorchova na Zděchovicích) a jeden z Nemodlinska (Melchar Bés z Malířovic na Tlustorubích).

Práce, jejímž základem bylo svrchu uvedené privilegium stavů opolsko-ratibořských z roku 1531, postupovala velmi rychle ku předu, takže již po roce 1562 zase na den sv. Michala archanděla (29. září) mohl vydati král Ferdinand I. schvalovací dekrét.

<sup>9)</sup> O zřízení opolsko-ratibořském: B ó h m, *Diplom. Beiträge* II. 90—1 — R i e g e r, *Landesordnungen v. Mischler-Ulbrich, Oest. Staatwörterb.* 2. vyd. III. 356—70; přeloženo v *Drobných spisech* I. 375 — J i r e č e k, *Právníký život* 1903 — č. 357 — K a p r a s, *Dějiny* I. 46; *Z dějin Čes. Slez.* 104; *Ottův Slovník nauč.* XXVII 576.

<sup>10)</sup> *Zřiz. opol.-ratib.* I. 1b—2a.

Roku následujícího 1563 bylo pak zřízení vytištěno pod názvem »Zřízení zemské knížetství Opolského a Ratibořského i jiných krajův k nim příslušejících 1563.« Zřízení samo je tu vlastně inserováno v schvalovacím listu Ferdinandově, jehož první část otištěna jest vpředu, druhá pak vzadu jeho.

Jest to knížka malého kvartu, na jejímž titulním listě jest opolsko-ratibořský znak (orlice bez srpku), potom následuje text na 61 číslovaných listech, dále rejstřík na 19 listech nečíslovaných, předposlední list nese znak kancléře Mikuláše Lesoty ze Stéblova a na posledním čteme nakladatele i tiskáře »Mikuláš Lesota z Stéblova, kanclér, nákladem svým spravil. Vytištěno v Holomúci u Jana Günthera l. P. 1563«. Vydání toto jest velmi vzácné; znám dosud pouze jediný exemplář, v universitní knihovně pražské sub 54 E 63.

Poněvadž se platnosti jeho nedotkla bitva bělohorská, staly se asi v XVII. století exempláře tištěné prvního vydání vzácnými, a zřízení samo vydáno bylo roku 1671 znovu nejen v stejném zrušení, nýbrž i téměř v téže úpravě, formátu i stránkování. Také v tomto vydání na titulním listě jest znak opolsko-ratibořský, nadpis jest nezměněn, jen rok 1563 nahrazen 1671. Následuje text na 61 listech, registr na 18 listech, znak kancléře Lesoty vynechán. Na posledním listě čteme: »Vytištěno ponejprv v Holomúci u Jana Günthera, nákladem p. Mikuláše Lesoty z Steblova l. 1563. Nyní pak po druhé vytištěno v Nisi u Ignatiusa Schubarta l. 1671.« Druhého vydání zachovalo se nám exemplářů více: v knihovně Národního musea v Praze sub 32 D 9; v olomoucké stud. knihovně 34.243 (v seznamu omylem uváděno i první vydání); v knihovně Matice Opavské v Opavě IV. 528; v Šeršňíkově museu v Těšíně jurid. 1919 — 2 H. VII. 36.; dále v moravském archivu zemském; exemplář měl i zesnulý prof. Jar. Čelakovský (dnes v Plzni?). Nepochybuji, že počet tento dal by se ještě velmi značně rozmnožiti.

Poměrná drahosta exemplářů tištěných a snad i jich vzácnost způsobila, že zřízení samo nejednou přepsáno. Také těchto opisů zachovalo se nám několik. 1. Jeden z nejstarších ještě ze XVI. věku je v knihovně Národního musea v Praze I. G 19. Je to opis prvního vydání ve 4<sup>o</sup> na 79 listech. Na titulu čteme poznámku Já Linhart Kechel počil jsem tyto knížky psáti l. P. 1579. VII

due měs. února« a na konci na fol 64 b »Tyto knížky a zřízení dopsány jsou ode mne Linharta Kechle ve čtvrtek po sv. Kateřině (26. listop.) 1579 rukou mou vlastní.«

2. Ze XVII. stol. je opis státního archivu vřatislavského (Rep 135 ruk. D 373), kde zřídzení jest na listech 4—84. — 3. Moravské museum zemské má pak pod čís. 319 úředně vidimovaný opis z roku 1714 ve 4<sup>o</sup> o 61 listech a 17 listech registru.

4. Když se jednalo ve třicátých letech XVIII věku o pořídzení úředního překladu německého (viz níže), byl při tom pořídzen také 18. září 1731 úřední opis českého textu komisí, pověřenou překladem. Opis ten zachoval se v státním archivu vřatislavském sub D 373 c. Na listě 62 opatřen jest ověřovací klausulí komise a zároveň osmi přítíštěnými pečetmi všech jejích členů.

Smíšené poměry národnostní vyžadovaly německý překlad zřídzení. Jest soukromého a zcela neznámého původu buď z konce XVI. století aneb z prvních let století XVII (jistě před rokem 1625, jak ukazuje tisk Schickfussův). Opisů překladu známe několik:

1. Nejstarší zdá se býti rukopis státního archivu vřatislavského, snad již ze XVI. století nebo z prvních let XVII. století pocházející, sub D 373 b.

Ze XVII. věku je pak řada:

2. v státním archivu vřatislavském D 373 a o 121 listech;

3. a 4. v městském archivu vřatislavském B 142 a 143, první kvartový, druhý folio o 60 listech;

5. v Šeršníkově museu v Těšíně DD III. 15 označený Lorenz Schmolz von Strache zur Leippe.

6. a 7. v univ. knihovně vřatislavské IV Fol. 108 a 146, první o 58 listech bez rejstříku, druhý na 116 listech s dvoustránkovým rejstříkem.

8. v knihovně Nostické v Praze, popsány Šimákem v Rukopisech majoratní knih. hrabat z Nostitz a Rhienecu v Praze 1910.

9. a 10. kusé opisy v státním archivu vřatislavském sub D 370 b a D 373 e. První je ze XVII. věku a zaujímá pouze kapitoly »Von Kriegen . . . Von Führung der Zeugen«. Druhý je opis novější, podávající pouze prvních 60 článků nepřetržitě počítaných.

Vytištěn byl překlad ten v Schickfussově New vermehrte Schlesische Chronica (ve Vřatislavi 1625) III. 450—502,

a to celý dle uspořádání českého originálu jako inserovaný do překladu schvalovacího listu Ferdinandova. Pouze rejstřík přeložen nebyl. Z Schickfussovy kroniky přetiskl ho Weingarten do Fasciculi diversorum jurium (v Norimberce 1690) v II. sv. 228—258, vynechal však na začátku první úvodní část schvalovacího privilegia Ferdinandova, takže začíná přímo prvním titulem zřízení vlastního. Závěrečnou část privilegia toho, umístěnou ve zřízení na konci, ponechal však Weingarten ve svém otisku také. Nový otisk dle Weingartena pořídil Brachvogel ve svých Privilegien, Statuten des Landes Schlesien sv. VI. (Vratislav 1730) str. 164I—1723. Jak z jednání stavů samých jest patrné, vydání Schickfussova mnoho v XVIII. věku se již neužívalo, nýbrž napořád Weingartenova a Brachvoglova.

Proti znění tohoto překladu Weingartenova a Brachvoglova — že je to otisk z Schickfussa nikde zmínka se neděje — byly stavy opolsko-ratibořskými pronášeny námitky, a tak usnesl se zemský výbor v Ratiboři, patrně krátce po vyjití VI. dílu Brachvoglovy sbírky, 16. května 1730,<sup>11)</sup> zříditi komisi k úpravě německého textu zřízení zemského. Na základě tom český zemský sekretář opolsko-ratibořský František Vavřínec Leichman vypracoval takový překlad a osmičlenná komise stavů jej zrevidovala. Text tohoto úředního německého překladu zachován jest ve státním archivu vratislavském v rukopise D 373 d, o 195 listech, značnou měrou prázdných. Na listu 62. čteme jména osmičlenné komise a datum uzavření práce: V Kozlí 18. září 1731. Rukopis sám není originál, nýbrž úřední opis z něho pořízený pro panství vladislavské 26. července 1742 pod pečetí tohoto panství.<sup>12)</sup>

<sup>11)</sup> Suarez, Sammlung schlesischer Gesetze I (1771) p. 366.

<sup>12)</sup> Příklad má nadpis: »Der kön. Erbfürstentümer Oppeln und Ratibor aus dem böhmischen ins deutsche übersetzte Landesordnung, welche nach vorgemommener durch uns auf dem zweiundsechzigsten Blat zu Ende dieses Buchs unterschriebenen vom Lande denominierten Deputierten fleissigen Revidir und Collationierung mit dem allergnädigst confirmirten Originali aus dem böhmischen ins deutsche im 1730 Jahre mit Allegierung derer Lantagsschlüsse und Seitenanmerkungen jeden Artikels nebst wichtigen Registern in dieses Format gemeine übersetzt und mit allegnädigsten Kais. u. kön. Concession von denen hoch und löblichen Herrn Ständen des erstenmahl in öffentlichen Druck gegeben worden.« Tištěn však překlad ten ve skutečnosti nebyl, jak plyne z dalších vývodů svrchu i také poznámky Suarezovy (str. 366), že jeho ukázky jsou první z tohoto překladu.

Zemský výbor opolsko-ratibořský domáhal se pak již usnesením z 20. listopadu 1730<sup>13)</sup> od vrchního úřadu slezského zákazu dalšího vydání překladu Weingartenova i Brachvoglova, a vytištění tohoto úředního překladu. Na to odpovídá však vrchní zemský hejtmanský úřad 15. ledna 1731<sup>14)</sup> hejtmanu opolsko-

<sup>13)</sup> Protokol sezení zem. výboru v Ratiboři 20. listopadu 1730, bod 19 (v stát. arch. vřatislav. Rep. 35 II. 5 h 4): »Uvažujíc jich Milost a panum stavum (!), kterak to in fasciculo diversorum iurium Weingarten pak také v Brachvoglovskim compendio Pragmaticarum se nacházejíce německo drukované zdejší zřízení zemské v mnohých artikulách s právem originale se nesrovnává, per contra leges patriae a privilegia zdejších knížetství se vztahuje; jsou proto jich Milosti a páni stavové na tom unanimiter se snesli, aby od pánův k podpisům nynějších conchisův nařízených deputírovaných zemských memorial, který pan zemský písař concipirovati má, do jeho cí. a kral. Mil. vyhotovený a k dalšímu fedrování J. Exl. panu hejtmanu zemskému v náležitosti odevzdaný byl, v kterým nomine všech pánův zemských stavův při nejvyš zpomenutý J. cí. a kral. Mil. nejponižený vyhledáno býti má, aby té od Jana Jakuba z Weingarten, pak také Kristiana Brachvogla německo do drucku uvedené a ze zdejším originálem se nesrovnávající falešné zřízení zemské zkasírované a to od zdejšího českého úřadu zemského sekretáře na německé transumírované a skrz zemskou deputaci revidir a collationírované být mající zřízení zemské do drucku dané býti má (sic).«

<sup>14)</sup> List vrchního hejtmana slezského hejtmanu opolsko-ratibořskému 15. ledna 1731 (orig. v stát. arch. vřatisl. Rep. 35 III. 1 a.) »Demnach I. K. u. k. M. unser allergnädigster Herr derer alldassigen vier obern Landstände allerunterthänigsten Gesuch, vormit die von dem Johann Jacob von Weingarten in fasciculo diversorum iurium und dem Christian Brachvogel in compendio Pragmaticarum deutsch angeführte und zu wieder des böhmischen Originalis in vielen articuli entgegen dasselbige Landesprivilegia falsch in das deutsche uebersetzte Landesordnung dassiger Fürstentümer per Patentes cassiert und weiter zu drucken inhibirt werden möchte, zu uns unterm 22. tag abgeruchten Monat und Jahres mit dem allergnädigsten Befehl zu remittiren geruhet, dass wie eine oberamtliche kommission zu Combinirung der in böhmischer Sprach verfasster opplischen Landesordnung mit diesen zwey deutschen Transumptis und Ernirung deren darinnen befindlichen discrepantien bestellen sollen, und nun zu pflichtschuldigster Befolgung allerhöchsten Befehls bereits eine oberamtliche Commission angeordnet worde. Als haben wir dem Herrn Grafen dieses hierdurch in der Absicht unterhalten wollen, womit derselbe eingangs erwehnten dassigen sammtlichen vier Ständen solchers zur Nachkicht bedeuthen und zugleich von deren selben einen Aufsatz derer zwischen ihrer von weyl. Kayser Ferdinando confirmirten böhmisch verfasst und ge-

ratibořskému tíni, že vyžaduje si předložení nesprávných míst překladu Weingarten-Brachvoglova. K vydání tiskem úředního překladu nedošlo. Teprve 1771 vytiskl S u a r e z v prvním díle své Sammlung alter u. neuer Schlesischer Provinzial-Gesetze str. 365—389 některé vybrané tituly zřízení opolsko-ratibořského dle tohoto překladu, a to, jak z úvodu str. 366 jest patrné, právě z onoho svrchu uvedeného opisu vladislavského.

Text autentického překladu odchyluje se v první části velmi podstatně od Weingarten-Brachvoglova, v druhé rozdíl jest jen nepatrný. Za to připojuje ke konci překlad celého obsáhlého rejstříku, čehož u Weingarten-Brachvogla není.

Zřízení opolsko-ratibořské bylo vydáno pro Ratibořsko, Opolsko, H. Hlohovsko. Střelecko, Slavěticko, Kozelsko, Tošecho, Olešsko, Lublinsko a Nemodlinsko. Recipováno bylo později také v Býtomsku.<sup>15)</sup> Působilo nepřímě i na zemský soud sěveřský.<sup>16)</sup>

Zřízení to nebylo ve své působnosti dotčeno ani zábohem pruským. I po něm se ho užívalo bez námítky a bylo pouze částečně odstraněno zaváděním všeobecných zákonů pruských zvláště v Landrechtu 1791 a soudního řízení 1793. Ostatně dle těchto zákoníků provinciální zákony měly býti sestaveny a zpracovány, ve Slezsku však k těmto statutům nedošlo. Tam se prostě na doplněnou užívalo zákonů dosavadních. V jaké míře se to dalo v jednotlivostech, o tom poučí: K a m p t z, Die provinzial und statutarischen Rechte in der preuss. Monarchie 1826. — S t y l o - W e s t a r p, Provinzialrecht von Niederschlesien, nebst einer Uebersicht des Oberschlesischen Provinzialrechts 1830. — P a c h a l y, Das Schlesische Provinzialrecht 1831. — W e n t z e l, Das jetzt bestehende Provinzialrecht des Hrzg. Schlesien 1839.

### 3. Zřízení těšínské.<sup>17)</sup>

Roku 1572 vydáním velikého privilegia těšínského<sup>18)</sup> dostalo se stavům těšínským podobných práv jako měli stavové opolsko-

druckten Landesordnung und derselben in Weingarten und Brachvogel befindlichen deutschen translationibus sich hervorgehenden differenzien und falsch übersetzten passuum abzuhersche, solchen aber fördersambst dem königl. oberamtb einzusenden.«

<sup>15)</sup> G r a m e r, Chronik der Stadt Beuthen 1863.

<sup>16)</sup> K u t r z e b a, Ustrój sędowy ks. siewersk. 1901.

<sup>17)</sup> Literaturu viz pozn. 9.

<sup>18)</sup> Viz svrchu pozn. 4.



ratibořští a upraveny jsou zároveň některé otázky týkající se recepce českého práva i na Těšínsku. Na základě tom kníže těšínský Václav se svými rady p. Mikulášem Karvinským z Karviné a na Velikých Kunčicích maršálkem, Jiřím Laryšem z Lhoty a na Karviné sudím, Václavem Rutzským z Rutz a na Rudici kancléřem i s jinými soudci zemskými a vším rytířstvem, jak se praví v úvodním patentu, sestavili zřízení zemské, které dostalo potvrzení knížetem na Těšině ve středu den sv. Jana Křtitele (24. června) 1573.

Originál tohoto zřízení zachoval se nám v zámeckém archivu těšínském ve fasciklu »Landesordnung«. Je to sešit o 24 papírových listech protažených červenobílou hedvábnou šňůrou, opatřenou na posledním listě knížecí pečeti přitisknutou. Na témž listě je podpis vlastnoruční: »Václav kníže těšínské m. p.« —

V této podobě, bez sankce královské, bylo pak zřízení to vytištěno roku 1574 pod titulem »Práva a zřízení zemské knížetství Těšínského. Vytištěno léta MDLXXIII.«

Vydání toto jest knížka malého kvartu o 33 listech textu a dvou listech rejstříku. Na titulu jest těšínský znak. Na listu 33 čteme tiskaře: »Vytištěno v Holomúci u Šebestiana Olivetského z Olivetu.«

Úprava textu je provedena tu tak, že nejprve (list 1a) je vytištěna první část schvalovacího patentu Václavova z 24. června 1573, na to (list 1b) celé privilegium z roku 1572 uvedené slovy »obdarování a privilegium, které sme jim času medávno minulého z lásky naši stvrдили, tuto sme vepsati poroučiti ráčili, kteréžto obdarování a privilegium takto zní,« dále následuje vlastní text zřízení zemského, který je uzavřen druhou částí schvalovacího patentu Václavova.

Původní toto vydání z roku 1574 známo jest mně dosud pouze v jediném exempláři v městské knihovně v Bratislavě sub sign. 4 O 1019.

Zřízení zemské takto sestavené nedošlo však příznivého přijetí. Většina stavů postavila se proti němu.<sup>19)</sup> Kníže Václav 21. srpna 1579 stěžuje si na tento odpor,<sup>20)</sup> který překonati nebylo mu souzeno. Neboť v listopadu téhož roku zemřel. Za nástupkyně

<sup>19)</sup> Kasperlik, Wenzel von Teschen u. die Stände, Notizblatt 1874.

<sup>20)</sup> Bierman, Geschichte der Fürst. Teschen (1863) 205.

a vdovy jeho kněžny Kateřiny Sidonie, která po dobu nezletilosti syna svého Adama Václava vedla vládu v zemi, spor trval. Roku 1583 stavové těšínští žádají české úřady, aby jim byly v tomto sporu nápomocny.<sup>21)</sup> Dvě léta na to svolala kněžna na 14. února 1585 sjezd zemský, na kterém spor měl býti vyřízen; avšak ke schůzce vůbec nedošlo. Za to byla vyžádána v této době dobrá zdání o celé věci od vrchních práv lipského a vratislavského a také kurfirst saský pokusil se o sprostředkování, vyslav do Těšina svého radu Abrahama Bocha. Konečně došlo, snad také přičiněním Rudolfa II. v Polské Ostravě 30. června 1590 k sformulování námitek stavovských, shrnutých v devět článků. Originál této deklarace na papíře psaný se šestnácti přitisknutými pečeti jest v zámeckém archivu těšínském (Landesordnung). Zprostředkování Bochovo asi způsobilo, že deklarace byla sepsána německy. Zdá se, že později byly vyžádány ještě další podpisy tohoto projevu, neboť pozdější otisk jeho ve zřízení samém (viz dole) má podpisy 5 pánů a 39 rytířů.

Pro kněžnu pořízen byl dle úvodu text na pergameně a s tím šli Jiří Sobek mladší z Kornic a František Mléčko do Trenčína, kde kněžna tehdy dlela. Tu pak došlo k projevu kněžny, kterým se námítkám stavů vyhovovalo 20. října 1590. Projev německý psaný na pergameně zachován jest v originále bez pečeti v zámeckém archivu v Těšíně (Landesordnung), kde vedle toho jest ještě také na papíru psaná vidimace jeho pod pečeti města Těšina z 16. ledna 1629.

Po vyrovnání tohoto sporu potvrdil také Rudolf II. dvěma listinami českými na pergameně psanými a stejného dne v pondělí po neděli Exandi (27. května) 1591 vydanými jednak zřízení zemské, jednak privilegium 1572, které do potvrzení toho jest inserováno. Originály obou potvrzení jsou v zámeckém archivu těšínském (Landesordnungen), kde se mimo to (ve fasc. Privilegia) nachází německý překlad Rudolfova potvrzení zřízení zemského.

I vydána konečně 1592. v Olomouci u dědiců Milichtalových znovu »Práva a zřízení knížetství Těšínského I. P. MDLXXXII.« Jest to knížka malého kvartu o 53 číslovaných a 12 nečíslovaných listech, kde však list 44. chybí Ozdobena jest na titulním listě známem knížetství Těšínského.

<sup>21)</sup> Orig. arch. Třeboň. Opis zem. arch. čes.

Obsah zřízení upraven nově přitištěním řady svrchu citovaných listin takto:

l. 1—5 a Potvrzení Rudolfa II. privilegia 1572 i s inserovaným tímto privilegiem. 1591.

l. 5 b—53 a slovně nezměněné zřízení z roku 1573 s vynecháním privilegia 1572 a rejstříku

l. 54 a—60 a deklarace stavovská 1590 (německy)

l. 60 b—62 a prohlášení Kateřiny Sidonie 1590 (německy)

l. 62 b—63 b Rudolfovo potvrzení zřízení zemského 1591

l. 64 a—65 a rejstřík.

Tisky tohoto druhého zřízení nejsou také příliš časté. Znám dva. Jeden jest v Šeršníkově museu v Těšíně juridiea 1907 — 2 H VII 29, dle poznámky z majetku kancléře kužetství těšínského Bedřicha Jiřího Vlčka z Dobré Zemice a na Hlučíně (1720). Druhý jest v zemské knihovně moravské č. 6531.

Vedle tisků také toto zřízení bývalo opisováno. Opisy ty vesměs se shodují se zřízením 1592. Jsou to: 1. v museu Šeršníkově v Těšíně, malý kvart o 69, i listy se s tiskem shodující. Ze XVII. stoi. die pozn. »1666 Fridericus Wochius Goldbergensis, p. t. praeceptor magnificae et generosae pubis Laryssianae in Karwina. Aetatis suae 52. Manu propria. Soli deo gloria.« — 2. v státním archivu v Bratislavě D 388, kvart o 62 listech. — 3. v knihovně musea českého III. G 10 o 53 listech. — 4. v knihovně Osoiňských ve Lvově č. 664. Uvádí Bostel l. c. 839 5. novodobý opis v zem. archivu českém 62 E 5.

Také těšínské zřízení bylo přeloženo do němčiny. Úprava těchto překladů jest různá:

1. V Šeršníkově museu v Těšíně sub. DD II. 6 jest německý překlad zřízení zemského obsažen za »Der Stadt Danzigk Willkühr 1597« na foliu 138 pod titulem »Folget die Landesordnung des Fürst. Teschen«. Obsahuje překlad zemského zřízení 1573, ke kterému připojen jest text deklarace stavovské i kněžny Sidonie. Oba majestáty Rudolfovy jsou vynechány. O původu rukopisu sděluje poznámka na konci listu kněžny Sidonie připojená: »A. 1639. 12 Martii haec descripsi Teschini Jacob Krechwitz m. p.«

2. V Šeršníkově museu jest dále sub. DD VII. 12 kvartový rukopis o 92 listech, kde jest opsán též text jako sub. 1 uvedený. O původu jeho máme poznámku: »A. 1649 den 20. Julii ist diese

Landesordnung von J. F. Gn. Herzogin Elisabeth Lucretiae in die deutsche Canzelley gegeben worden durch mich (podpis ustřížen).

3. D'Elwert H. S. XXII. 3. uvádí, že překlady některé jsou v ministerstvu vnitra ve Vídni sub Maehren.

4. Ve Františkově museu v Brně Ms. 205 (text mně neznámý).

5. Univ. knihovna ve Vratislavi Cod. IV. »Landesprivilegia, Ordnung u. Statuta des Fürst. Teschen Ao. 1629« má na listu 6—29 překlad kusu zřízení, a to od potvrzení knížete Václava I. až k titulu o dcerách osiřelých (inclusive).

6. Týž kus jako čís. 5. jest také obsažen v manuskriptu musea městského v Opavě č. 2656 na 30 nečíslovaných listech.

7. Konečně má těšínský zámecký archiv v deskách 58 sub Staats- und Landesverfassung úplný překlad zřízení 1592.

Vytištěn byl německý překlad zřízení Těšínského ve Weingartenových Fasciculi diversorum jurium (1690/II. 309 až 337). Text Weingartenův shoduje se úplně s rukopisem pod čís. 7. uvedeným.<sup>22)</sup>

Když dospěl kníže Adam Václav a ujal se vlády, potvrdil stavům jich práva i zřízení zemská listem na Těšíně v pátek po narození Krista Pána (30. pros.) 1594<sup>23)</sup> s klausulí »všaks' regaliám, svobodám a službám našim knížecím, které nám povinni jsou, beze škody«. S potvrzením tím shoduje se také potvrzení Elišky Lukrecie dané na Těšíně ve čtvrtek před sv. Matoušem (18. září) 1625.<sup>24)</sup>

Rozhodnutím Adama Václava na Těšíně ve čtvrtek před sv.

<sup>22)</sup> Chybně bývá uváděno, že německý text těšínského zřízení obsažen jest i v Schickfussově, Neue vermehrte Schlesische Chronica (1625) III. 515. Jde tu pouze o překlad privilegia těšínského z roku 1572.

<sup>23)</sup> Orig. pergamenový s utrženou pečetí v zámeckém archivu těšínském. Tamtéž ve fasciklu Privilegia opis knížecí kanceláře těšínské datovaný 3. září 1651 a úřední německý překlad jeho téže kanceláře z 8. září 1651. V museu Matice opavské čís. 58. je vidímus vratislavské městské rady téhož privilegia, datované 4. září 1624.

<sup>24)</sup> Orig. pergamenový s pečetí visutou v zámeckém archivu těšínském. Německý překlad pořizený kanceláří knížecí 8. září 1651, tamtéž ve fasc. »Privilegia«.

Tomášem (20. pros.) 1607<sup>25)</sup> provedena změna čl. 4. na listě 34 zřízení zemského »o nářku poctivosti«, takže tento předmět původně zvláštnímu tribunálu knížete a cizích soudců vyhrazený přešel k pravidelnému soudu zemskému.

Oblastí platnosti zemského zřízení těšínského bylo knížetství Těšínské i všechna stavovská panství nadlouho před jeho vznikem oddělená (Frydek, Bílsko, Fryštát) i později osamostatněná (Ráj, Něm. Lutyně, Rychvald, Dombrová, Orlová). Recipováno bylo zřízení to i na svobodném panství Blštinském,<sup>26)</sup> Vladislavském<sup>27)</sup> a Bohumínském. Působilo také na poměry Osvětimsko-Zátorské.

Také zřízení těšínské přetrvalo dobu bitvy bělohorské i války třicetileté a bylo 15. července 1639 Ferdinandem III. znovu potvrzeno.<sup>28)</sup> Potvrzení to bylo také obnoveno za Ferdinanda IV. 1653.<sup>29)</sup> O Kariu VI. víme, že vyžádal si 23. dubna 1716 předložení přepisu zřízení zemského těšínského, a to s paginací originálu.<sup>30)</sup>

Po odstoupení Slezska Prusku zůstalo těšínské zřízení v pruské části, to jest na Vladislavsku, Blštínsku a pruské části Bohumínska nedotčeno;<sup>31)</sup> pozdější změny byly tam tytéž jako při zřízení opolsko-ratibořském.<sup>32)</sup>

Užívání těšínského zřízení v české oblasti bylo potvrzeno Marií Terezií listem z 20. června 1750.<sup>33)</sup> Konečně pak dvorním

<sup>25)</sup> Orig. perg. zám. arch. těš. — Opis kanc. kníž. tamtéž »Privilegia« z 3. září 1651, jakož i německý úřední překlad z 8. září 1651.

<sup>26)</sup> Zivier, Geschichte des Fürstentumes Otas I. 1906. — Belle rode, Beiträge zur Schlesiens Rechtsgeschichte I.—V. 1898—1902. — O pokusu vytvořiti zvláštní zřízení blštinské viz Böhme, Diplom. Beiträge IV. 193—4.

<sup>27)</sup> Ve Vladislavsku potvrzeno užívání tohoto zřízení výslovně roku 1666. — Hirsch, Rechtsgeschichtliche Nachrichten der ehem. Minderständesherrschaft Loslau, Z. G. Schlesiens XXX.

<sup>28)</sup> Orig. perg. zám. arch. Těš. s uloženou pečetí. Tamtéž dva opisy téhož privilegia jeden ve fasc. »Privilegia«, druhý v »Alte-Käufe«. Ve fasc. »Alte Käufe« i německý překlad.

<sup>29)</sup> Dle Biermana (Gesch. Tesch. p. 307) stalo se tak hrabětem Oppersdorfem jako přejímacím komisařem po smrti kněžny Lukretie.

<sup>30)</sup> Orig. těš. zám. arch. sub Landrecht Teschen 35.

<sup>31)</sup> Stylo-Westarp I. c. 559.

<sup>32)</sup> Srov. pozn. 16.

<sup>33)</sup> Potvrzení to cituje D'Elvert H. S. VII. 244. — Sláma ve

dekretem z 20. října 1796 č. 1716 byl německý překlad zřízení toho sdělen guberniu moravsko-slezskému.<sup>34)</sup>

V XVIII. a XIX. století ustupovaly ovšem jednotlivé části těšínského zřízení zákonodárství sjednocujícímu jednak právo českých zemí, jednak centralisujícímu později t. zv. právo rakouské.<sup>35)</sup>

#### 4. Přehled obsahu zřízení opolsko-ratibořského i těšínského.

Zřízení opolsko-ratibořské a těšínské tvoří sice význačnou část recepce českého práva v Horním Slezsku, nikoli však jedinou. Nelze proto v jejich rámci celou otázku vylíčit, třeba bychom přibrali i obě veliká privilegia týčhž knížetství. Můžeme proto prozatímne podati pouze stručný přehled obsahu zřízení i privilegií jmenovaných.<sup>36)</sup> Jako česká a moravská zřízení nemají ani obě hornoslezská zřízení žádného přesného systému, řadíce za sebe rubriky zcela libovolně a v nich také články jednotlivé všelijak umísťující. Celkově lze říci, že obsahují: 1. ústavu a správu, 2. zemský soud, 3. nezletitost a ženské pohlaví, 4. poručenství nad nezletilými a nerozumnými, 5. dělení statků, 6. převod statků, 7. dluhy, 8. škody, 9. věno, 10. dědické právo, 11. hraniční právo, 12. trestní právo, 13. svědomí, 14. o statcích sel'ských, 15. některá ustanovení policejního rázu. — Z každé z těchto otázek sebrána je řada různých ustanovení, která však je nikterak nevyčerpávají. V podrobnostech jest stručný přehled obsahu asi tento:<sup>37)</sup>

1. **Ú s t a v a a s p r á v a:** Stvrzena nerozdílnost a nezcizitelnost země (1531 čl. 1; O 3; 1572 čl. 1), výsady stavovské (1531 čl. 3; O 4), držba statků (1531 čl. 4; O 4; 1572 čl. 2), holdování

---

svých dějinách Těšínska (1889) str. 84 zmiňuje se, že potvrzení je spolu s opisem v prezidiální kanceláři krajského soudu těšínského. Dnes obě jest neznámo, u soudu těš. není.

<sup>34)</sup> D'Elvert, H. S. VII. 244.

<sup>35)</sup> Kapras, Práv. děj. I. 105.

<sup>36)</sup> Bude také třeba podrobně srovnati ustanovení hornoslezských zřízení se vzory moravskými a českými. Obmezené místo tohoto článku brání však naprosto provésti tuto otázku již v rámci této studie.

<sup>37)</sup> V dalším citováno jest zřízení opolsko-ratibořské. O, těšínské T, při čemž připojené číslo značí list vydání z roku 1563 a 1592. Privilegia jsou citována roky 1531 a 1572, článek za nimi uvedený vzat z mých svrchu uvedených vydání obou privilegií.

(v Opolí 1531 čl. 2; O 3; v Těšíně 1572 čl. 11, T 6), tažení za hranice obmezeno (1531 čl. 6—7; O 4; T 6), udělen zemský znak (orel zlatý v modrém poli [1531 čl. 12; O 4]), pečeť zemská i pečeť kanceláře (1531 čl. 13, 16; O 5). Ustanovení o berních je pouze v privilegiích (1531 čl. 8; 1572 čl. 3).

Nikdo nesmí proti králi a českému státu sloužiti pod ztrátou statku (O 53). Žaloba poddaných ke králi je vyloučena, jen stížnost na hejtmana Opol. (soud zem. Těš.) připuštěna (O 58; T 50). Měšťané zemským zbožím trpí se zemí, šlechta městským s městem (1531 čl. 5; O 45, T 39). Stavové mají právo bez cla a mýta ryby na trh, jakož i všechny potřeby pro vlastní hospodářství i z něho voziti (1531 čl. 17; O 58). Stavové nemají židů chovati bez vůle krále (O 60). Židé nesmí poddaným a na věci kradené půjčovati vůbec, jinak jen úročiti z haléři týdně hřivnu (O 60; T 52).

Dohled na statky špitálské a zádušní patří hejtmanu, před jehož zástupci skládá se z nich účet. Odprodej jich možný pouze za souhlasu soudu (O 22). Na fary jest řádné osoby sázeti, jim všechny dávky platiti a patron nesmí si z důchodů farních ničeho vymíňovati (O 22; T 29).

Doplňování zřízení zemského jest právem zemského soudu s králem, knížetem (O 61; potvrz. Ferd. 1562; T 53)

Sněm zemský svolává král neb hejtman se soudci, účast je povinná, volivají se na něm osoby k obecnému jednání za zemí (O 7).

Kancleřem má býti osoba šlechtická domácí, usedlá, králi přísahající (1531 čl. 16; O 8). Řízení v kanceláři je písemní. Tato pouze stvrzuje předložené listiny (O 9; T 18). Podrobně popsány jsou taxy a způsoby listů (O 8—9; T 17—8).

Vrchním hejtmanem (na Těš. maršálkem) jest osoba stejné kvalifikace jako kancleř (1531 čl. 9; O 5; 1572 čl. 5, kde stavové činí návrhy 3—4 kandidátů), přísahá však zemí, že ji zachová při právech (O 5—6). Uděluje léna (1531 čl. 14), přijímá stížnosti, cestou smírnou snaží se odstraniti rozepře ve svém bytě s některými soudci (O 6—7).

Sudí zemský dostává plat (O 24).

Pisář zemský jest přísězný, zemským soudem za hodného uznaný (O 26).

2. Z e m s k ý s o u d koná se dvakráté v roce v pevných termínech (1531 čl. 23; O 23; 1572 čl. 23; T 6). Přisedícími jsou na Opolsku hejtman, sudí, kanclér a 15 soudců (O 23 [jinak 1532 čl. 25 — hejtm. a 12 přís.]), na Těšínsku maršálek a soudci (1572 č. 5), kteří přísahají (O 24). Sedění jich upraveno tak, že uprostřed sedí hejtman (kníže, maršálek), po levici sudí, kanclér a přisedící rytíři, v pravo přisedící páni. Nový přisedící je posledním (O 24; T 7). Po dobu zasedání dostávají přisedící stravu na Opolsku vůbec, a to i pro čeleď (O 23), na Těšínsku pouze jednou za den (1572 čl. 7). Přisedící může se vzdáti. Dva bratři nikdy nesmí zároveň v soudě zasedati. Nového přisedícího jmenuje hejtman se soudem (Těš. kníže, maršálek se soudem). Všichni členové nemusí býti přítomni. Stačí přítomnost devíti členů (O 25; T 8). Nedostavení se nutno omluviti. Dříve, než soud skončí, nikdo nesmí odejeti. Také hodinu soudu třeba zachovati pod pokutou (O 29; T 7 a 11). Po celý soud musí býti přítomen prokurator jako zástupce soudu (O 34).

Soud začíná ráno, formulí zahajovací. Rušení jeho jednání neoprávněným vstupem do šranků, křikem, haněním trestá se vězením a pokutou. Mimo přisedící nikdo nesmí míti na soudě zbraň (O 25 a 27; T 9—10). Jednání řídí soudce. Přisedící musí býti pozorní. Kdo jest s některou stranou ve sporu, nemůže na soudě ve věci strany té zasedati. Soudcové nesmí stranám raditi (O 28 až 30; T 11—12). Jednání celé je české, cizí listy se překládají (O 27—8; T 10—11). Pro úkony soudní stanoveny jsou taxy (O 28). O pokutách do truhlice soudní propadlých rozhoduje soud. (T 17).

Jakákoliv svépomoc jest přísně zakázána (O 32; T 13). Soudu podléhají vedle šlechty také duchovní a měšťané ve věcech zemského zboží (1531 čl. 5; O 44—45; T 39). Král v soukromých věcech odpovídá zástupcem (1531 čl. 27; O 33; 1572 čl. 16). On sám musí i s úřady svými u něho ve sporech žalovati (1531 čl. 10; O 33; 1572 čl. 11 a 16). Cizozemec, chce-li žalovati, musí se zaručiti (O 34; T 14).

Forma pŕihonu a obvinění rokem položeným (T 15). Strana žalovaná musí pŕihon dostati nejméně čtyři meděle před soudem (T 16). Pořad žalob jest, jak byly podány (O 26), sirotčí a vdovské mají přednost (1572 čl. 6; T 9). Odklad povoluje soud (O 26), avšak nejvýše na dva soudy (O 31; T 12). Onemocní-li



náhle strana, pošle dva přátele k soudu (T 14). Nedostavení se nutno omluviti, falešné omluvy se trestají (O 31; T 12 a 17). Jinak dojde k rozsudku pro nestání ve prospěch strany dostavivší se (T 16).

Strana může si osobním (ne listovním) zmocněním zřídití zástupce (O 34; T 14), zvláště může jmenovati poručníka na zisk a ztrátu (T 14). Kdo sám nemůže ani při svou vésti ani zástupce si jmenovati, tomu zástupce jmenuje soud (O 26; T 9). Úmyslné opuštění soudu trestá se náhradou škody (O 32; T 13).

Důkazy strany musí míti připraveny (O 31, T 12). Příslahu vykonává strana sama (T 16), a to před ukončením soudu (O 31, T 16). O nálezu rozhoduje většina soudců (O 28, T 11). Odsouzený nese náklady, pro které jsou stanoveny taxy (O 32—3; T 13—14). Pře ukončená nemůže býti zlepšována, třebaž rozsudek nebyl ještě vynesena, leda důkazy nově nabytými (O 30; T 12). Kdo se nálezu protiví, jest odbojníkem (O 49; T 41). Exekuce provádí se uvedením ve statek sudím a 2—3 rytíři (O 32). Stejně se exekují výroky rozhodčí (O 49; T 41). Konečně jsou tu některá ustanovení o glejtech (O 34; T 15).

3. *Nezletilost a ženského pohlaví.* Hejtman i soud mohou let užítí i přičiniti (O 17). Otec může naříditi, aby syn dostal statek ve 20 letech, dcera až se vdá (O 17; T 26). Sirotek nezletilý statkem vládnouti nemůže (O 17). Bratři nezletilí zůstávají u nejstaršího bratra (O 20; T 29).

Dcera neprovdaná bez poručníků nemůže ničím disponovati; matřelky však mohou (T 20). Osirelé dcery dědičky vrchnost nesmí provdati bez vůle příbuzných (1531 čl. 19; O 13; T 22). Provďaly-li se bez takového souhlasu samy, ztrácejí polovici dědictví po otci i matce (na Těšínsku celé), leda by souhlas ten byl nařazen svolením pána, v jehož službách jsou. Zlehčila-li se dcera taková, nemá více dostati než  $\frac{1}{9}$  dědictví (na Těšínsku nic [O 13; T 22]).

Dcery vůbec chovány jsou u matky nebo u bratra (O 20).

4. *Poručenství nad nezletilými a nerozumnými.* Ne ní-li otcem jmenovaného poručníka, voláni jsou k poručenství nejbližší příbuzní. Z několika stejně oprávněných vybírá soud (kníže [O 16; T 24]). Nad nezletilými bratry má poručenství nejstarší bratr (O 20). Nepřevzme-li příbuzný poručenství, ztrácí nápad (1531 čl. 20; O 14; T 22). Není-li příbuz-

ných, ustanovuje poručníka hejtman (kníže) se soudem. Poručníkem nesmí býti marnotratník (O 17; T 25). Poručník ujistuje listem a rukojmími; nemůže-li ujistiti, ztrácí poručenství. Při nastoupení poručenství zřizuje se inventář (na Těšínsku činí tak jen knížecí poručník (O 16—7; T 24—5). Statek předlužený z rozkazu hejtmána a soudu se prodává (O 17; T 26). Poručník nesmí uzavírat smluv se sirotkem bez souhlasu knížete a soudu (T 25). Peníze sirotčí rozpůjčjí se na 8% (T 24). Po ukončení poručenství skládají se účty. Poručníku patří náhrada za práci (Opol.  $\frac{2}{3}$  důchodů ročních, Těšín dle odhadu, O 17; T 25). Po účtech poručenec kvituje poručníka před soudem (O 18; T 26).

Nerozumný dostane poručníka z rukou příbuzných. Došel-li by rozumu, může jednati sám. Dohled nad správou tohoto poručníka vede úřad (O 16; T 24).

5. Dělení statků musí před soudem (Těšín kanceláři) býti stvrzeno (O 18; T 26). Otec může oddělití syna jen s jeho vůlí; syn nemůže dílu svého žádati. Bratr od bratra může žádati oddělení (O 18; T 27). Tu pak starší dělí, mladší do čtyř neděl volí (O 20; T 28). Otec může dorostlé syny všechny s jich vůlí ještě za života rozdělití (T 27). Bratr bratru nesmí díl utráceti. Syn nesmí, dokud není v držbě svého dílu, tímto předem disponovati (O 19; T 26—7). Syn zletilý však může mezi živými svým dílem nakládati (T 27). Sídla panská se nedělí. Spory z dělení patri k soudu zemskému (O 20; T 28).

Spolky stvrzují se kanceláři na základě svolení soudu (O 20), na Těšínsku stačí take smlouva písemní o sedmi pečetích (T 29).

6. Převod statků děje se kanceláři, kde zápis o tom stane se d matrik (O 9). Kupy i věna potvrzuje hejtman (O 6). Správa při převodu trvá šest neděl (O 21; T 29). Neupozornil-li žalovaný správce svého na spor, ztrácí vůči němu nárok (O 21). Právo v trh vkročiti třeba uplatniti do čtyř neděl od trhu (T 29).

7. Dluhy jsou buď listy dlužními bez rukojemství nebo s rukojemstvím, nebo dle register kupeckých (O 46; T 39). Nesplní-li dlužník rukojmí, došlo na Opolsku z nařízení soudu k ležení (O 46); na Těšínsku došlo k zabavení určitých platů uvázaním za účasti sudího a pánů, platy ty propadnou, nebude-li v další lhůtě roku a šesti neděl splněno (T 40). Lání pro dluhy jest přípustno (O 47). Předlužený dlužník propadá konkursu (O 47). Zvláštní ustanovení najdeme o dlužích za nebožtíka,

o dobré vůli, o výpovědi rukojemství (O 47—8). Nárok na úroky promlží ve třech letech (O 49). Zákaz úroků nekřesťanských (T 41). List ztracený, jehož obsah lze dokázati, kancelář nahradí (T 40).

8. Š k o d y dobyt看em způsobené se odhadnou. Některé jsou paušalovány. Dobytek škodící lze zajati. Dobytek zajatý musí býti vyručen do tří dnů, jinak škoda se strojnásobuje. Po dalších třech dnech propadají některé kusy zajaté (O 50—1; T 42—3). Kdo vyručí a slibu nedostojí, v obci nemá býti trpěn (T 43).

9. V ě n o jest vlastně obvěnění; věno v našem smyslu slove posah. Dcera přijavši posah a výbavu od otce nebo příbuzných, kvituje je z ní (O 10; T 18). Věno bývá pravidelně stanoveno tak, že činí dvě stě proti stu posahu; výminečně více (O 10). Věno se zapisuje na statcích, a to v kanceláři (O 9; T 18). Tu si žena jmenuje příjemce a poručníky věna (O 10; T 18). Věno na díle ustanovené obmezuje se pouze na tento díl (O 12; T 12). Není-li věno jinak pojištěno, dochází ke vznesení věna, kde ručí ten, kdo svatbu vystrojil (O 13; T 21). Dispozice statkem věnem zatíženým možna jest pouze po svedení věna za souhlasu poručníků a soudu (O 11; T 19). Prodej statku bez převedení věna možný výminečně se souhlasem soudu (T 20). Vdova, užívající statku jako věna, nesmí statek zhoršovati a ničiti (O 12), ani ho prodati (T 20). O splacení věna rozhoduje soud (T 20). Žena může muže přijati na spolek (O 12; T 20); může dále se schválením soudu odevzdati mu veškeren svůj majetek; nucena k tomu však býti nesmí (O 10—11; T 19). Muž ženin statek nesmí ani zatížiti ani prodati, také věřitelé mužovi nemohou naň sáhnouti (O 10; T 19). Muž po ženě nedědí, posah mu však zůstává (O 12; T 20). Odkaz ženě nad věno možný jest listem z kanceláře (O 13; T 21).

10. P r á v o d ě d i c k é. Testament může býti zřízen listem o šesti početích svědků a sedmé zůstavitelovy (O 15; T 22). O svrších možno testovati volně (O 13; T 21), o statku jen se souhlasem kanceláře. Otevření testamentu děje se před úřadem hejtmanským (O 15). Nedílný bratr nemůže dělat testament o svém díle (O 19; T 28).

Dcery možno opatřiti posahem a výpravou a statek sám testamentem, dáním i stupkem vyhraditi jen mužskému potomstvu (O 15; T 22).

Není-li testamentu, dědí dcery jen tehdy, jsou-li samy bez bratrů. Jsou-li bratři a sestry, dcery dostanou k návrhu příbuzných a se schválením hejtmana (na Těš. knížete) posah a vybití, synové statek (O 15; T 23). Po bratru dědí bratři dílu i nedílní (O 19; T 27). Děti nedílných bratrů dědí díl otcův (O 19; T 28). Duchovní má nárok jen na doživotní plat z otčizny i mateřizny (O 23). Děti znamenají stejně dcery jako syny, dědicové (Těš. synové) jen pacholíky (O 15; T 22). Dědí stejně oddělení jako neoddělení příbuzní (O 14). Při dělení vpočítá se tu do dílu, co dostal dědic od otce, nikoli ovšem, co nabyl sám mimo to (O 16; T 24). Díly se případně stanoví losem. Kdo statek dědí, přejímá všechny dluhy a závazky zůstavitelovy, mimo rukojemství. Zástavní práva na něm trvají (O 14; T 22).

11. Spory o hranice a topení v o d n a c i z í g r u n t y projednávají se na místě samém. Nejprve se hejtman se třemi osobami rytířskými pokusí na místě samém o narovnání (O 40). Nepodaří-li se to aneb jedná-li se o grunty knížecí, dojde k řízení celého soudu (v malých věcech alespoň nejbližších osob) na místě samém (O 41; 1572 čl. 13; T 35). Strany určí si svědky a ti přísahají. Šlechtici (chybí na Těš.) a měšťané přísahají dvěma prsty vzhůru beze zbraně s odkrytou hlavou; sedláci v košili, klečíce v hrobě a pod drnem na hlavě. Formule přísahy je pevná. Na to vede hranici žalobce, po něm obžalovaný. Soud přihlíží velmi ke kvalitě svědků. Strana protivná může mezního svědka zhaněti. Nemohou-li soudcové jasně dle svědectví rozhodnouti, určí sami hranici. Tu pak strany nesou útraty na polovic, kdežto jinak nese je strana prohrávající. Nedostavila-li se jedna strana, vytknou se hranice dle druhé strany. Zúmyslné poškození hranic trestá se pokutou, odstranění hraničných značek na hrdle i statku (O 41—3; T 36—7).

12. T r e s t n í p r á v o. Z mordu šlechtic odpovídá u zemského soudu. Ve městě při činu chycen, může býti jen zajištěn a soudu zemskému vydán. Měšťan však a sedlák v takovém případě bude hned tam, kde byl chycen, trestán (1531 čl. 21; O 35; 1572 čl. 15; T 33). Stíhaným morděrem musí se každý ujistiti (O 35; T 33).

Pojem nářků cti a příklady podrobně podány. Žalobce musí slovně urážku opakovati. Náprava jest dle nálezu, vedle toho trest vězením a peněžitý (O 36; T 34). Na Těšinsku tyto spory

řeši kníže, aneb v jeho nepřítomnosti soud cizích soudců. Když by cizinec některého domácího takto nařkl, nemusí tento žalovati v cizině, nýbrž doma. Nestojí-li žalovaný na rozkaz knížete, trestá se jako protivník práva (T 34). Jiné hanění trestá se trestem peněžítým, poškozený dostává nápravu a útraty (O 36; T 34). Neprokázaně nařknutí soudce ze zneužití moci úřední hrdlem se trestá, stejně hrdlo ztrácí soudce, jemuž se věc dokáže (O 37; T 35). V nářku odklady se nepřipouštějí (O 37). Stalo-li se zhanění před třetí osobou, pak má poškozený dvěma osobami rytířskými a cedulí řezanou žádati za vysvětlení a když do čtyř neděl odpověď nedojde nebo nedostatečná, tedy žalovati (T 35).

Pych trestá se pokutou, moc na hrdle a statku. Kdo v žalobě z pychu a moci nestojí, propadá odsouzení. Kdo bezprávně takto viní, trestán bude vězením (O 49—50; T 41—2).

Opovědník šlechtický čest, hrdlo a statek ztrácí. Fedrovatel jeho stejným způsobem se trestá. Opovědníci všude mají býti honěni. Osoby vyššího stavu propadají hrdlem (O 52; T 45).

Celkem, kde zločinec postižen, tam má konec vzíti. Žádá-li kdo na koho vězení, má každé právo do čtyř neděl ho chovati na útraty žadatele. Pro pustou pomluvu nesmí na nikoho býti sáhnuto. O právu útrpěm rozhoduje soud. Zločincovo vyznání na tomto právě na osoby jiné má význam jen slabý (O 53; T 46).

13. S v ě d o m í možno pravidelně žádati jen ve sporu jednou již započatém. Výminkou je svědomí pro budoucí paměť složené před úřadem vrchním a kanceláří (O 40; T 32). Jinak kdo svědomí potřebuje, vyžádá si od úřadu (na Těš. z kanceláře) otevřený list či generál, na jehož podkladě musí každý svědectví učiniti (O 37; T 18 a 30). Osoby, které svědky vyslychají, musí býti přísežné (O 40). Nedostaví-li se svědek nebo nepostavila-li ho vrchnost, stíhala je pokuta (T 31).

Šlechtici pravidelně dávají svědectví listem zavřeným, jen o čest, hrdlo a grunty skutečnou přísahou (O 37—8). Poddané staví vrchnost (O 38; T 31). Svědkové jsou voláni buď na zemský soud nebo na meze nebo před sudího neb osoby nařízené. V kraji tři starší z rytířstva berou svědomí, a to dvě neděle před soudem. Svědomí měšťanů bere úřad městský (O 38—9); týž staví svědky, je-li toho třeba (O 39; T 31). Na Těšínsku svědectví měšťanů a sedláků berou úředníci menšího práva (T 30). Cizinci nemohou svědčiti listem, než osobně (O 39) Z českého

státu svědomí se může žádati odevšad (O 39; T 32). Společníci a manželé, otec a syn nemohou si svědčiti navzájem. Duchovní jsou k svědectví povinni (O 40, T 32).

Šlechta povinna jest svědomí dáti měšťanům (O 39; T 31), nikoli však sedlákům (O 39).

Text přísahy přesně stanoven (T 30). Při slyšení svědků protivná strana musí býti uvědoměna a může klásti otázky (O 38). Nikdo nesmí svědky naváděti k falešné výpovědi, falešný svědek na hrdle je trestán (O 39; T 32). Zhanění svědka možné (T 31). Nedokázané vinění z falešného svědectví trestno (O 40; T 32).

Každé svědomí se zapíše (O 39). Pšaného svědomí jednou upotřebeného v jiné věci užití nelze (T 32). Dovi-li se strana nového svědomí, může žádati o odklad do příštího soudu (T 30).

14. Selské statky<sup>38)</sup> jsou prodejné (1562 čl. 1; O 55; T 47), nesmí se však od nich ani nic odprodávati ani zastavovati (O 55; T 48). Vrchnost má právo žádati od poddaného vyprodání se (O 55; T 47). Poddaný smí se stěhovati jen s výhostí vrchnostenskou; jen s vůlí vrchnosti smí synové na řemeslo, dcery se vdávati na cizí grunty. Synové i dcery jsou povinni službami dvorskými, vyhnutí se jim trestá se ztrátou dědického práva (1562 čl. 1, 2, 3, 5; O 55—6; T 17—8). Zemře-li poddaný bez dětí, statek na pána spadá (T 48). Podruzi (těš. komorníci) smějí býti přijímáni na statky jen se souhlasem vrchnosti. Někázeň a výtržnosti poddaných trestá vrchnost. Vrchnost nemá však s poddanými jednati nelidsky (O 56, T 48—9). O sirotky poddané stará se vrchnost (O 59; T 51).

15. Policejní ustanovení. Zákaz neobyčejných stávek bez soudů (O 43; T 37). Má-li poddaný ve městě dluh, nutno se obrátiti nejprve na jeho pána, a nestane-li se do dvou neděl zadosť, teprve dlužníka možno stavovati ve městě (1531 čl. 18; O 44; T 37).

Ve všech věcech poddaných třeba se obracet na pána. Pro svádu mohou však býti poddaní zatčeni. Byl-li poddaný ve městě při činu chycen o věci hrdelní, může také odsouzen býti a pánu se pouze o tom sdělení učíní.

<sup>38)</sup> Ve stati o statcích selských srovnán s ustanovením zřízení řád robotní z roku 1562 dle vydání Kapras, Opolsko-Ratibořské robotní řády ze XVI. stol., Sborník pr. a st. XVI. 1916.

Měšťan pro věci trestní je žalován k městskému soudu, jen pro vraždu šlechtice k zemskému (O 43—5; T 37—9).

Povaleči nemají býti nikde trpěni (O 52—3; T 46).

Myslnost na cizím gruntě pod pokoutou zakázána. Zvěř uhoňenou a zaběhlou možno si odnésti (T 42).

Mlynáři správnou váhu aby dávali (O 59; T 51). Co se do mlýna veze, je cla prosto (O 60).

Cizí čeleď nikdo nemá chovati, novou přijímati jen po řádném propuštění (1562 čl. 4; O 59; T 51).

Vodu nápadní může každý na svém dle potřeby zadržeti (O 57; T 49). Stejně potoky i řeky, ale jak jdou na cizí, musí je zase vpustiti (O 57), kdo má jen jeden břeh, nesmí je odváděti (T 49).

Cesty staré jsou svobodné, nové nesmí se dělati. Kdo cestu zkazil, musí ji napravit. Výhony a ulice ve vsi zůstaňte, jak za stara bývalo (O 57—8; T 49—50). Kdo má statek o sobě ležící, může si tyto věci upravit, jak chce (O 58).

*Richard Horna:*

## **Návrh zemského zřízení pro Krnovsko z roku 1673.** (Příspěvek k dějinám recepce římského práva v zemích českých.)

### I.

Opavsko a Krnovsko tvořilo původně součást Moravy, t. j. patřilo k Moravě nejen politicky, nýbrž i církevně, a mělo patrně od pradávna stejnou organizaci jako ostatní části Moravy. V době, kdy se Morava dělila na úděly, patřilo Opavsko s Krnovskem k údělu olomouckému. Po sjednocení Moravy na rozhraní XII. a XIII. stol. tvořilo Opavsko, ke kterému ještě tehdy patřilo Krnovsko, jeden z moravských krajů.<sup>1)</sup>

<sup>1)</sup> Literaturu k dějinám Českého Slezska a tudíž i Opavska a Krnovska sebral prof. Dr. Jan Kapras ve svých Právních dějinách, díl II., str. 112 a sl. a v poslední době též v knize: Z dějin Českého Slezska, str. 112—117. Knihy této bylo také užito při sepsání prvních odstavců této studie. Ze starší literatury dlužno upozorniti aspoň na knihu Dudíkovu: »Des Herzogthums Troppau ehemalige Stellung zur Markgrafschaft Mähren«, Brno 1857. Viz též starší práci, kterou Kapras.